

וְיִהְיֶה יָדָיו אֲמוֹנָה

שיעורים בנושא חברה, מדינה ודמוקרטיה
שניתנו בבית המדרש "בני דוד" בעלי

הרב אלי סגן

חדש: הספר וְיִהְיֶה יָדָיו אֲמוֹנָה במהדורה החדשה המותאמת לתקופתנו

איני חושב שיש על פני כדור הארץ עוד מדינה אחת אשר מאז הקמתה, לפני 65 שנים, נלחמת על קיומה ממש, וחיבת להיות כל הזמן דרוכה ומוכנה לקרב; ולא רק לקרב צבאי, כי אם גם לקרב מדיני, כלכלי, וכי"ב, כמו מדינת ישראל. ומאיך גיסא, אין בעולם עוד מדינה אחת כמו מדינת ישראל אשר יש בה פערים אידאולוגיים כה גדולים בין חלקי האוכלוסייה, בתחומים המהותיים הנוגעים לזהות העם והמדינה, לזכותנו על הארץ, ולצביון התרבותי-רוחני של החברה. דבר זה בוודאי מסכן את היכולת שלנו להיות מלוכדים ומוכנים לאתגרים

שעומדים בפנינו. **איך מתמודדים עם פערים אלו?**

והיה רבנו הרב צבי יהודה קוק זצ"ל חוזר על המשפט הזה שוב ושוב: **"צריך עצבים של ברזל**, צריך עצבים של ברזל בשביל להנהיג את העם!". דבריו אלו נשארו כמעין צוואה, ואלו היו מילות הפרידה שלו מאתנו: **"רבתי, צריך עצבים של ברזל, אל תיבהלו, התקופה קשה, הדברים מסובכים..."**

ועל כן עלינו, בדור הזה, לסגל לעצמנו קודם כל את מידות הנפש של גבורה, סבלנות וענווה גדולה, עם מסירות נפש על הדור, הדור הזה כמו שהוא. אבל כל זה אינו יכול להופיע אלא **מתוך דעת גדולה, מתוך אמונת עתנו.**

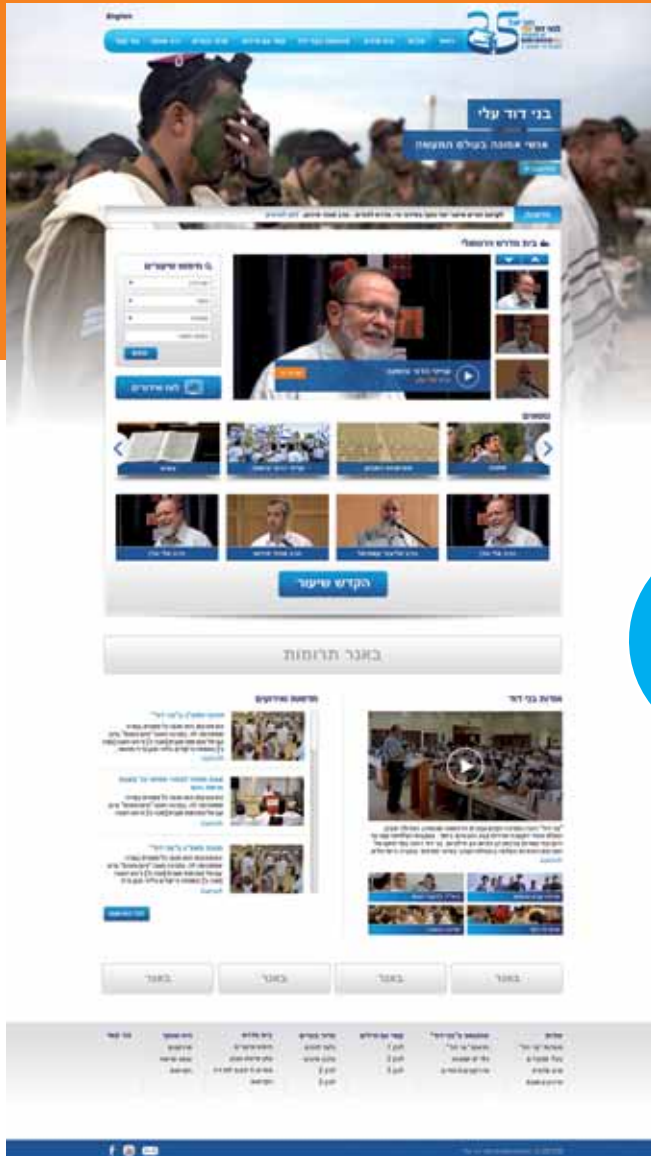
לא נהיה ראויים לגאולה; לא נהיה ראויים להמשך פיתוחה ושגשוגה של מדינתנו אלא כשנדע לעמוד בניסיון שבו נכשלנו בעבר, **כשנדע להאיר בקרבנו את אור האהבה, האמונה והאחדות, למרות ועם כל חילוקי הדעות הקיימים בינינו. רק אז תהיה זו תשובה גמורה - נתקן את העבר ונהיה ראויים לעתיד טוב יותר.**
(מתוך הספר)

ניתן להשיג בחנויות המובחרות
בבני דוד בטל' 02-9407888
או בדוא"ל sale@bneidavid.org

'בני דוד' מחדשים גם ברשת אתר מעודכן עלה לאוויר

נגיש לכל הדפדפנים והטלפונים החכמים

שידורים חיים מידי יום | עמודים מיוחדים לחיילים בשירות
חדשות מעודכנות | תכנים איכותיים זמינים ונגישים

**בקרוה
אפליקציה
מיוחדת של
בית המדרש
לניידים**

שם	כתובת	טלפון	פקס	דוא"ר	תחום
בית המדרש	רחוב המלך המעוז 10	052-5123456	052-5123457	info@benedavid.org	ירושלים
בית המדרש	רחוב המלך המעוז 10	052-5123456	052-5123457	info@benedavid.org	ירושלים
בית המדרש	רחוב המלך המעוז 10	052-5123456	052-5123457	info@benedavid.org	ירושלים
בית המדרש	רחוב המלך המעוז 10	052-5123456	052-5123457	info@benedavid.org	ירושלים

© כל הזכויות שמורות לבני דוד
מותר להעתיק ולפרסם חלקים מהחוברת שלא למטרות מסחריות
מהדורה ראשונה: תמוז תשע"ג

בני דוד, הארז 9 עלי 44828
info@bneidavid.org ,02-9407888

ניתן להוריד את החוברת מאתר האינטרנט
ולהאזין לשיעורים נוספים מבית המדרש של בני דוד
www.bneidavid.org

עיצוב והפקה:

שילה • ברכץ בית אל טל' 02-9973875, סקס' 02-9971022, shilo_b@netvision.net.il

התורה היא נשמת אפה של האומה. לקיומה הפלאי של האומה הישראלית במשך אלפי השנים, אין שום הסבר אחר כי אם מכוחה של התורה. התורה מאירה באור הנצח את כל תוכן חיינו, ובזה היא מולידה את כוחות החיים הפלאיים המתגלים באומה

שאלתי על ידי רבים בעניין המתח עם עולם התורה החרדי בשאלת הגיוס לצה"ל והשוויון בנטל. חלק מהשאלות חשפו לפני שיש סוגיות יסוד שאינן ברורות דיין, ועל כן החלטתי להתיישב ולכתוב שוב, בתקווה שדברים אלו יוסיפו בהירות בהתמודדותנו עם השאלות המורכבות העומדות לפנינו בעת הזאת.

אתחיל בכמה הנחות יסוד פשוטות שלעיתים נשכחות מרוב פשטותן, ובלעדיהן מאבדים את הכיוון הנכון בהתמודדות עם הבעיות המורכבות:

א. התורה היא נשמת אפה של האומה. לקיומה הפלאי של האומה הישראלית במשך אלפי השנים - גם בגאון הופעותיה בארצה בתקופות האור וגם בירידותיה, ובמיוחד עם כל טלטולי הגלויות, הפיזורים והרדיפות שעברה - אין שום הסבר אחר כי אם מכוחה של התורה, שאיחדה אותנו בפיזורנו ובנתה בקרבנו את אמונתנו הנצחית שנשוב לירושלים עיר קודשנו, ונמלא את ייעודנו כעם ד'. **התורה היא סוד החיים הישראליים**, היא מקור האנרגיה הנשמתית ומקור המוסריות שלנו, היא המניעה את עוז החיים שבקרבנו¹ גם כשאנו עסוקים בעניינים ארציים. **התורה מאירה באור הנצח את כל תוכן חיינו, ובזה היא מולידה את כוחות החיים הפלאיים המתגלים באומה** - גם בהיותה בגלות וגם בשיבתה לארצה בצורה המפליאה לב כל חושב והוגה. **כל פלאי תקומת העם היהודי בארצו יונקים מעוז החיים האדיר הגנוז בנשמת האומה**, היודעת את אלוהיה וחפצה לעשות את רצונו, כלומר את תורתו.

גם האנשים החיים בעולם של חול, ואינם מכירים את נשמת האומה או אינם מאמינים בה, ופועלים הכרתית על פי אידאלים חילוניים, סוף סוף בנים הם לעם ישראל²; וכמו שבתוך האדם הפרטי פועלים כוחות תת־הכרתיים חזקים

1. "אין עוז אלא תורה, שנאמר: ד' עוז לעמו ייתן", ילקוט שמעוני, תהילים, רמז תרפב.

2. "בין כך ובין כך קרויים בנים", קידושין לו ע"א, וכדעת רבי מאיר, וכן פסק בשו"ת הרשב"א ח"א סימן קצד, רמב; רמ"א יו"ד ס' שעב סע' ב; ביאור הגר"א יו"ד ס' קנט סק"ג, ס' שעב סק"ד; וכן כתב רבנו חננאל ברכות ג ע"א, רבי מיימון אבי הרמב"ם ב'אגרת הנחמה' עמ' יג ואור החיים בספר 'מאור החיים' עמ' לג.

**קיומה של התורה עצמה הוא
פלא פלאים. ברור שהמושג
'ישיבה' הוא הכוח האדיר
האחראי לפלא הפלאים הזה
של נצחיות התורה. מעולם
לא פסקה ישיבה מישראל!
עלינו להשקיע משאבים
גדולים וחשובים, משאבי
כוח אדם, כסף ובעיקר כבוד
והערצה לשליחי ציבור אלו,
המקדישים ימיהם ולילותיהם
להעמדת התורה בישראל**

אף בלי ידיעתו, כך ויותר בעם שלם: זרמי החיים הנשמתיים הזורמים ממקור כנסת ישראל אל חיי האומה הממשיים, אל בניה-בוגיה, מולידים בקרבם את עוז החיים, את שמחת החיים, את תחושת השליחות, את החכמה ואת התושייה, עם הגבורה ועם הנחישות לקומם את תחיית עם ישראל בארצו ולבססה - גם כאשר הם מסבירים אחרת את הרוח המפעמת בקרבם. וככל שלימוד התורה באומה יתגבר, כך יגברו הזרמים

הנשמתיים הללו ומעיין החיים של האומה יתעצם ויתגבר.

ב. קיומה של התורה עצמה הוא פלא פלאים. אין עוד עם בעולם - גם לא הסינים, שהיו מוגנים מהשפעות זרות באמצעות החומה הסינית - המשמר אלפי שנים את אותם עיקרי האמונה, את אותן רבבות הלכות ומנהגים, את אותם הטקסטים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה; וכל אלו הם תורת חיים בעבורו, שאלפים ורבבות מבניו עמלים עליה.

גם כאן ברור שהמושג 'ישיבה', ההולך ונמשך מיבנה וחכמיה דרך סורא, נהרדעא ופומבדיתא, ודרך כל הדורות - מיישבת וולוז'ין וישיבת חכמי לובלין ועד ישיבת פוניבז' ומיר, מרכז הרב והר המור - הוא הכוח האדיר האחראי לפלא הפלאים הזה של נצחיות התורה. מעולם לא פסקה ישיבה מישראל!³

סוד קיומנו כעם ד' הוא התופעה המופלאה הזאת - שאין לה אח ורע בכל העולם האנושי: רבבות אנשים הלומדים תורה בשקידה, יום ולילה, במסירות נפש ממש; תורה לשמה - לשם מציאות התורה בישראל, לא כקרדום לחפור בו; לא בשביל שיקראום 'רבי'; לא בשביל שום תועלת אישית,⁴ כי אם כדי להעמיד את התורה בישראל - אי-אפשר לחשוב אחרת.

3. יומא כח ע"ב: "א"ר חמא בר' חנינא: מימיהן של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם" וכו'.

4. עיינו נדרים סב ע"א.

על כן ברור כשמש שעלינו - גם כיום - להשקיע משאבים גדולים וחשובים, משאבי כוח אדם, כסף ובעיקר כבוד והערצה לשליחי ציבור אלו, המקדישים ימיהם ולילותיהם להעמדת התורה בישראל, כדי שנזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה בישראל.

כותב מרן הרב קוק זצ"ל ב'שמונה קבצים':

בנין האומה והארץ לכל ערכיהם צריך שיבוא מכוחה של ההערצה, באותה המידה של הגדלות והחשיבות הראויה לישראל. יותר מכל המעשים, הכוח הפועל הוא התוכן המעריץ את המטרה! וההערצה של האומה, וההערצה של הארץ, מוכרחת היא לבוא מתוך הקודש ומיסוד הקודש.

כל מי שמכיר את תולדות שיבת ציון, יודע שכל המפעלים הגדולים שקרמו עור וגידים והוקמו במסירות שלא תיאמן - תחילתם בעבודה רוחנית-חינוכית: ליצור יחס של חשיבות והערצה כלפיהם; שהיא, ורק היא, מולידה את הנחישות, את ההתמדה ואת מסירות הנפש הנדרשים להשלמתם. כן הדברים אמורים לגבי בניין התורה בישראל: רק הערצה לבוני התורה, ללומדיה ולמלמדיה, הוא יגרום לכוחות גדולים וחשובים באומה לפנות לכיוון זה ולאנשים שיהיו מוכנים לחיות חיי עמל ומסירות נפש למען התורה!

ג. ברור ופשוט שבהר סיני לא נאמר לנו: 'ואתם תהיו לי אוסף של ישיבניקים, אוסף של חסידים וצדיקים'; בהר סיני נאמר לנו "ואתם תהיו לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש";⁵ "והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ".⁶ קיבלנו את התורה על מנת שנעמיד "אומה היודעת את האל ועובדת אותו".⁷

הרמב"ם שואל ב'מורה נבוכים':⁸ מדוע טרחו האבות כל כך להתעסק בעניינים ארציים כמו צאן ומקנה, גידולי שדה (יצחק), חפירת בארות וכיוצא בזה? אולי היה מתאים יותר שאנשים גדולים כמותם - רבנים חשובים - יקימו בית מדרש וילמדו דעת את ד' האין 'ביטול תורה' בהתעסקות בעניינים גשמיים

5. שמות יט ו.

6. שם יט ה.

7. 'מורה נבוכים' ג נא.

8. שם.

כל כך? והוא משיב: מיום שנאמר לאברהם אבינו "לך לך... אל הארץ... ואעשך לגוי גדול", הבינו האבות שמשימתם היא להעמיד אומה. אומה צריכה ארץ, והעמדת אומה בארץ מצריכה עיסוק רב בדברים גשמיים - כמו צבא, כלכלה, חקלאות וכדומה - ויש חשש שעניינים אלו יסיטו את הדעת מעבודת ד'. על כן עסקו הם בעניינים ארציים - כדי להשריש באומה לדורותיה את הכישרון לחיות מתוך קרבת אלוקים גם כשעוסקים בעניינים ארציים.

באופן דומה מבאר המהר"ל שאברהם, יצחק ויעקב לא קיבלו את התורה מכיוון שהם רק אבות האומה ואילו התורה במהותה מיועדת לעם שלם ולא לאנשים פרטיים.⁹ ועל כן רק כאשר עמדה אומה שלמה מתחת להר סיני, 60 ריבוא גברים לבד מנשים וטף, רק אז קיבלנו את התורה; ושם נאמר לנו "רב לכם שבת בהר הזה... בואו ורשו את הארץ".¹⁰ כמחצית ממצוות התורה נוהגות רק כשהאומה בארצה, ורוב מצוותיה של תורה נוגעות לניהול חיי עם ומערכת החיים המורכבת של ציבור. שם, בהר סיני, הוגדרה לנו המטרה: להיות סגולה מכל העמים עד שיבוא היום "והלכו עמים רבים" ואמרו לנו ונעלה אל הר ד' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים".¹¹

וכך כתב הרב קוק במפורש:

בראשית מטעו של העם הזה, אשר ידע לקרוא בשם הרעיון האלהי הברור והטהור בעת השלטון הכביר של האליליות בטומאתה פראותה, נתגלתה השאיפה להקים צבור אנושי גדול אשר "ישמור את דרך ד' לעשות צדקה ומשפט". זוהי השאיפה, שבאה מכוח ההכרה הברורה והעזה והתביעה המוסרית הכוללת והרמה, להוציא את האנושיות מתחת סבל נורא של צרות רוחניות וחרמיות ולהביאנה לחיי חופש מלאי הוד ועדן, באור האידיאה האלהית, ולהצליח בזה את כל האדם כלו. למלואה של שאיפה זו צריך דוקא, שצבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית וכסא ממלכה לאומית, ברום התרבות האנושית, "עם חכם ונבון וגוי גדול", והאידיאה

9. 'תפארת ישראל' פרק יז.

10. דברים א רח.

11. ישעיה ב ג.

המרגלים טענו שעדיף להישאר בישיבה המרכזית העולמית מיסודו של משה רבנו - לקבל 'מלגה' מן השמים ולעסוק בתורה - מלסגור את הגמרא ולהתגייס למלחמה ממושכת לכיבוש הארץ, ולאחר מכן לבסס מדינה עם כלכלה, צבא, יחסי חוץ ועוד

האלהית המוחלטת מושלת שמה ומחיה את העם ואת הארץ במאור חייה. למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצוינים, חסידים ונזירים ואנשי קדש, חיים באור האידיאה האלהית, כי גם עמים שלמים, מתוקנים ומשוכללים בכל תקוני התרבות והישוב המדיני; עמים שלמים, הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות, מן

רום האינטליגנציה האמנותית, הפרושית, המשכלת והקדושה, עד המערכות הרחבות, הסוציאליות, הפוליטיות והאקנומיות, ועד הפרולטריון לכל פלגותיו, אפילו היותר נמוך ומגושם.¹²

האמת - זוהי משימה לא קלה. פשוט הרבה יותר להיות עם של 'ישיבניקים' ולעסוק רק בתורה. לכן המרגלים, אשר היו כולם גדולי ישראל מהשורה הראשונה שנבחרו בקפידה לשליחות החשובה, "ראשי בני ישראל המה",¹³ טענו שעדיף להישאר בישיבה המרכזית העולמית מיסודו של משה רבנו - לקבל 'מלגה' מן השמים (מן, שליו, בארה של מרים וכיוצא בזה) ולעסוק בתורה - מלסגור את הגמרא ולהתגייס למלחמה ממושכת לכיבוש הארץ, ולאחר מכן לבסס מדינה עם כלכלה, צבא, יחסי חוץ ועוד. הם הודו שהארץ זבת חלב ודבש,¹⁴ אך טענו שזוהי בדיוק הסכנה - שכדי להוציא את פרותיה הטובים וכדי להגן עליה מפני החפצים לגזול שפע זה, צריך צבא חזק וכלכלה מבוססת, וכל זה יגרום ל'ביטול תורה' ולירידה רוחנית. ה"ארץ אוכלת יושביה", טענו,¹⁵ כלומר קבלת האחריות לבסס את החיים הארציים, עלולה להחריב את החיים הרוחניים, את חיי הקודש ועמל התורה.¹⁶ 'השלטון משחית', טענו,

12. 'למהלך האידיאות בישראל' פרק ב, אורות, עמ' קד.

13. במדבר יג ג: "כולם אנשים ראשי בני ישראל המה". רש"י שם: "כל האנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו". 'אור החיים' במדבר יג ב: "והעיד הכתוב עליהם כולם אנשים שהם צדיקים".

14. במדבר יג כז.

15. שם יג לב.

16. על דרך זו מבאר מרן הרב קוק זצ"ל את חטא המרגלים, במאמרו בספר 'חבש פאר', עמוד נג.

עניינה של תורה הוא להתגלות דווקא בחיי עם היושב בארצו, כלומר בחיי מדינה. לפי הבנתי, כאן מתחיל שורש המחלוקת שלנו עם הציבור החרדי

'הפוליטיקה מלוכלכת', אמרו, החיים הארציים מסוכנים מאוד, ועדיף להישאר מסוגרים בעולם התורה... האמת היא שהייתה להם טענה כבדה, שהרי אנו יודעים שהשלטון עלול להשחית את

הנפש, ונודה על האמת: גם בבית ראשון, זמן קצר לאחר מלכות דוד ושלמה התפלגה המלוכה בגלל השאלה הקשה "מי בראש"¹⁷; וגם בבית שני, דור אחד בלבד לאחר הקמת מלכות החשמונאים, פרצה מלחמת אחים בין יוחנן הורקנוס ואריסטובולוס. כוח, שלטון ושררה הם אכן סכנות רוחניות גדולות...

המרגלים היו תלמידי חכמים, גדולי ישראל, שרצו לחזק את הקודש בעם ישראל; אבל הם טענו. משה רבנו אמר להם: "ולא אבייתם לעלות ותמרו את פי ד' אלוקיכם". אין הוא מתווכח אתם על הסברה שאמרו אלא אומר: 'לא אנחנו בוחרים לעצמנו איך לקיים את התורה, ריבוננו של עולם הוא מודיענו ומלמדנו מהו רצונו, והוא אמר לנו: "בואו ורשו את הארץ"! גם אם אתם צודקים ש'מסוכן' מבחינה רוחנית להקים מדינה, סוף סוף זה מה שריבוננו של עולם מצווה אותנו ואנו צריכים לעשות רצונו ולא לבחור לנו חיים קלים'. וגם צריך להאמין שאם רבוננו של עולם מצווה אותנו ללכת בדרך זו – סימן שזה אפשרי ואנו מסוגלים.

את נאומו האחרון של משה רבנו בערבות מואב – נאום אשר הוגדר במקרא: "הואיל משה באר את התורה הזאת לאמור"¹⁸, כלומר נאום שנועד לבאר, להסביר ולחדד את הבנת התורה – פתח משה באמירה הברורה: "ד' אלוקינו דיבר אלינו בחורב לאמור... בואו ורשו את הארץ"! את עשרת הדברות שנאמרו בחורב הוא פירט בהמשך, בפרשת ואתחנן, אך את פרשת דברים ייחד לביאור מהות התורה באמצעות התמודדות עם טענות המרגלים.

משה ידע שטענות אלו, שעל פי חז"ל הן שעמדו בשורש חורבן בית ראשון וחורבן בית שני¹⁹, הן העלולות לשבש את הבנת עניין התורה בכל הדורות, ועל

17. עיינו סנהדרין קב ע"א.

18. דברים א ה.

19. תענית כט ע"א.

כן לפני פרידתו מן העם חזר והסביר להם שכל שליחותו להוציאם ממצרים ולתת להם את התורה הייתה כדי להביאם "אל ארץ הכנעני והחתי והאמורי והפריזי והחוי והיבוסים אל ארץ זבת חלב ודבש". כלומר עניינה של תורה הוא להתגלות דווקא בחיי עם היושב בארצו, כלומר בחיי מדינה.

**כולם הסכימו על דבר אחד:
החשוב מכול הוא שתהיה
מדינה יהודית בארץ ישראל;
ועל כן הסכימו לשתף פעולה.
פירוש שותפות זו הוא
שכולם אחראים לעצם קיומה
של מדינת ישראל, לחוסנה
ולפיתוחה. מדינה אינה יכולה
להתקיים בעולם הזה אלא
כאשר אזרחיה מקבלים יחד
אחריות לקיומה, לפיתוחה
ולשמירתה**

לפי הבנתי, כאן מתחיל שורש המחלוקת שלנו עם הציבור החרדי. ואוסיף שיש חרדים הטוענים שכל התביעה לערוב גם לעניינים הארציים היא דווקא כאשר ישראל אינם עושים רצונו של מקום, אך אם כל ישראל ילמדו תורה יתקיים בהם הפסוק: "ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכרמיכם"²⁰ ועם ישראל כולו יעסוק רק בתורה.

ברור שיש כאן שימוש לא נכון בפסוקים, משום שפסוקים אלו נאמרו על העתיד לבוא,²¹ כאשר "אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם

ד'²²; במצב זה ירצו אומות העולם לסייע לנו להתפנות מכל עמל החיים הארציים כדי שנוכל להתמסר ללמדם דעת את ד'. אך כל זה כמובן אינו רלוונטי כיום, אדרבה - מתי ירצו העמים לבוא ללמוד מדרכנו? - כשנוכיח להם במופת החיים שלנו שאפשר ושמעריך לקדש גם את חיי המעשה, וזו תכליתנו, להיות סגולה מכל העמים. ברור שמגמת התורה כולה היא להעמידנו כאומה החיה חיים מלאים בארצה, חיים מדיניים, כלכליים וכיוצא בזה, ועם זה עושה צדקה ומשפט על פי האידאה האלוקית המאירה את כל דרכיה.

20. ישעיה סא ה.

21. כך פירשו המפרשים שם, הרד"ק, המלבי"ם ואחרים; וכך כתב הרב קוק ב'עין אי"ה' שבת חלק א, עמ' 2, שפסוקים אלו מדברים על העתיד לבוא.

22. צפניה ג ט.

ד. מהו המושג 'שוויון בנטל', ומה חשיבותו?

ב־ה' באייר תש"ח חתמו על מגילת העצמאות אוסף נציגי ציבור שדעותיהם שונות זו מזו כמעט בכל תחום מחיי המדינה, אך כולם הסכימו על דבר אחד: החשוב מכול הוא שתהיה מדינה יהודית בארץ ישראל; ועל כן הסכימו לשתף פעולה ולהקים יחד מדינה יהודית, ואילו חילוקי הדעות ביניהם יוכרעו באמצעות בחירות כלליות ובהתנהלות נציגי הציבור בכנסת. פירוש שותפות זו הוא שכולם אחראים לעצם קיומה של מדינת ישראל, לחוסנה ולפיתוחה, על פי הסדרים שייקבעו בכנסת ובממשלה.

החוק הראשון שחוקקה הממשלה הזמנית היה חוק גיוס חובה, כיוון שאי-אפשר להבטיח את קיום האומה אלא באמצעות צבא העם המוכן להיאבק עליה, ומלחמת השחרור כבר החלה. מעניין שגם המלכות הראשונה בישראל, מלכות שאול, החלה בחוק גיוס חובה כאשר שאול שלח לכל שבטי ישראל את ההודעה שמי שלא יתגייס להילחם להצלת אנשי יבש גלעד מפני בני עמון - כל בקרו יישחט.²³ מדינה אינה יכולה להתקיים בעולם הזה אלא כאשר אזרחיה מקבלים

יחד אחריות לקיומה, לפיתוחה ולשמירתה! אף אחד אינו רוצה לשרת בצבא; אלו שנים יקרות שכל אחד היה יכול לעשות בהן דברים חשובים יותר, ואיש אינו שש לסכן את חייו - כמו שברור שכל אחד היה מעדיף שלא לשלם מס הכנסה או מע"מ. ומכל מקום כולם מבינים שבלי צבא ובלי מסים, ובכלל - בלי שמירה על חוק ציבורי - אי-אפשר לקיים מדינה כלל. על כן הסכימו כולם וקיבלו על עצמם אחריות להקים ביחד מדינה יהודית, כשהם מוכנים להיות שותפים בנטל, כלומר במשמעויות הנגזרות מהקמת מדינה. הנכונות של כל אחד ואחד לתרום את חלקו ובאמצעות תרומתם כולם יחד ערבים למדינה

הנכונות של כל אחד ואחד לתרום את חלקו ובאמצעות תרומתם כולם יחד ערבים למדינה - זוהי הרוח הלאומית, זוהי תחושת האחריות ההדדית המאפשרת לבסיס חיים ריבוניים של עם בארצו. כשמתבוננים בתורה מתרוממים להכרה שלהיות עבד לעם קדוש על אדמת הקודש היא עבודת ד' היותר עליונה

23. שמואל א יא רז.

**המושג 'שוויון בנטל' לפי הכנתי
אינו רק 'סיסמה פוליטית' כי אם
תביעה מוסרית וצודקת, דרך
ארץ שקדמה לתורה.
ברור שלמלחמת מצווה הכול
יוצאין, ואין לתלמידי חכמים
פטור ממנה**

- זוהי הרוח הלאומית, זוהי תחושת האחריות ההדדית המאפשרת לבסס חיים ריבוניים של עם בארצו. נכונות הפרט להיות חלק מהכלל, ובבוא הזמן אפילו לצאת לקרב ולהקריב בעבורו את חייו, בנויה רבות על ההכרה שאין

הוא בודד אלא חלק מהסכמה לאומית של עם, שכל אחד מבניו מוכן לתרום את חלקו, ובאמצעות תרומת כל אחד ואחד יגיע העם כולו לאושרו. בלי זה - אין מדינה!

אלו דברים פשוטים שאסור לשכוח גם כשמתרוממים להכרות עליונות יותר, שעל פיהן יודע הפרט שזכות גדולה ואושר גדול - לו עצמו - הם לתרום לעם ישראל, גם כשאין שוויון בנטל. כשמתבוננים בתורה מתרוממים להכרה שלהיות עבד לעם קדוש על אדמת הקודש היא עבודת ד' היותר עליונה, ואינה תלויה כלל בשאלה האם העול מתחלק בשווה. ומכל מקום גם אז אסור לשכוח שיש באומה אנשים רבים שדווקא תחושת השותפות והשוויון בעול היא הבונה את המוטיבציה שלהם ואת מסירותם למען הכלל, ואחריותנו לשמר תחושה זו היא הכרחית כדי להבטיח את הלכידות ואת השותפות בכל חלקי העם.

ועוד יש להוסיף שגם כלפי עצמנו וגם כשאנו מתבוננים בחובותינו על פי התורה, אנו יודעים שדרך ארץ קדמה לתורה,²⁴ ולפני הכול יש לנו מחויבות מוסרית שבין אדם לחברו. חברי מתגייס לצבא ומוסר למדינה את כל כוחו, את כל מרצו, את כל תכניותיו האישיות ואף מסכן את חייו - מפני שהוא מבין שגם אני עושה כך; כי החלטנו ביחד לשאת בנטל. השוויון בנטל הוא מעין אמנה חברתית שכורתים זה עם זה לשאת בעול קיומה של המדינה, ואיש מאתנו אינו יכול לחזור בו מהתחייבות זו בלי הסכמת חברו. רשאי אדם להוסיף ולהתנדב מעבר לחובה, אך אין הוא יכול לוותר על החובה בלי הסכמת חברו.

כל הניסיון להעביר את הדיון לפסים 'דתיים' או 'הלכתיים' - האם לימוד תורה חשוב לא פחות או אף יותר מהשירות הצבאי - אינו רלוונטי. הסכמנו ביחד לחלק ביננו את הנטל הביטחוני שווה בשווה, ואיש אינו יכול להשתחרר

24. עיינו ילקוט שמעוני בראשית רמז לד; אליהו רבה פ"א; אבות ג יז.

מאחריות זו על פי סברתו האישית, שאם כן – אין לדבר סוף, וכל אחד ימצא לעצמו היתר זה או אחר. **אנו מחויבים אחד כלפי האחר, ויש לכבד מחויבות זו.**

זהו המושג **'שוויון בנטל'** לפי הבנתי. **אין הוא רק 'סיסמה פוליטית' כי אם תביעה מוסרית וצודקת; דרך ארץ שקדמה לתורה.** כואב לי מאוד לפגוש בני תורה המתפלפלים על 'ערכה של תורה' ואינם חשים שלפני הכול יש לנו מחויבות מוסרית כלפי האחרים, מחויבות שמשמעותה שגם כשאנו חושבים אחרת – עלינו להגיע להסכמה ולתיאום מרצון עם שותפינו.

ה. ברור שלמלחמת מצווה הכול יוצאין, ואין לתלמידי חכמים פטור ממנה. וכך כתב רבנו הרב צבי יהודה קוק במאמר שהתפרסם במלחמת השחרור ונדפס בספר **'לנתיבות ישראל':** "שאלתוני על דבר דעת תורה בעניין התגייסותנו לצבא ישראל... והנה כבר נודעה ונתפרסמה קריאת ההוראה למעשה מאת רבותינו שבארץ ישראל לחיוב ההיחלצות לצבאות ד' אלוקי ישראל במערכות עמו וארצו".²⁵

בהמשך המאמר רבנו מנמק הלכה זו ודוחה את הטענות המגוונים בעניין (עיינו שם לפירוט), והוא מסיים:

הנה במצב מלחמה של **'עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם'** שיש בה צד חיוב של הצלת נפשות המוטל על כל אדם מישראל, והחמור מכל חיובי תורה ודוחה אותם (מלבד השלושה: עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים), ואפילו בסתם שהוא ספק אם באו על נפשות ... ואפילו לא באו אלא לתבן וקש ... **הלא לא ימצא מי שהוא מזרע אברהם יצחק ויעקב, – אם רק הוא באיזו מידה יכול להציל, – שלא יהיה בכלל חיוב זה.** על המתרפה נאמר **'שכל דמי ישראל תלויים בצווארו וכמי ששפך דמי הכל',** וכל מי שהוא בכלל תורה ומצווה עושה את חיובו 'בכל לבו בלא פחד בכוונתו לקדש את השם בלבד', 'לתת כבוד להשי"ת ולעמו'.

וכן נהג רבנו למעשה, ובזמן מלחמת השחרור יצא בעצמו והתגייס להג"א בירושלים (לפי גילו, שהיה אז למעלה מ-50). **וכן פסק מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל** בדבריו הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל (שרבים מצטטים כנימוק לפטור בן ישיבה משירות צבאי):

25. 'לנתיבות ישראל' חלק א, עמוד קנז, "למצות הארץ".

**ודאי שמי שראוי למלחמה
וכוחו במותניו צריך לצאת
להילחם, אלא שהזקנים או
הצעירים מד"י או אלו שאינם
יכולים להילחם ממגוון
מסיבות - הם ילמדו תורה,
ותורתם תסייע ללוחמים**

ונראה שאף על פי שאין שבט לוי עורכים מלחמה, היינו לעשות מלחמה פרטית כמו שאפשר שיזדמן ששבט אחד עושה מלחמה בשביל התנחלות שלו... אבל כשכל ישראל יוצאים למלחמה, מחויבים

גם הם לצאת למלחמה של כלל ישראל, זאת היא עבודת ד', שכל מי שהוא מיוחד לעבודת הקודש, הוא שייך לה יותר משאר כל העם.²⁶

וכן הורה לי הרב הגאון שלמה גורן זצ"ל **הלכה למעשה** בעת נישואיי, ואני אברך במרכז הרב, שאין אני פטור באותה שנה משירות המילואים כיוון שפשוט שלמלחמת מצווה הכול יוצאים, גם לומדי תורה גם חתנים.

מי שיעיין היטב בדעת החולקים ייוכח שאין בדבריהם שום טענה של ממש. הבאת המדרש על אברהם אבינו שעשה אנגריא בתלמידי חכמים²⁷ או המדרש על על אסא,²⁸ היא חסרת טעם, מפני שלא מצינו כלל בדברי הפוסקים שמביאים חידושי הלכה ממדרשי אגדה, וגם מפני שפשוט שאלו היו מלחמות רשות.²⁹ ואף שהרב קוק עצמו הביא נימוקים אלו באגרת לרבה הראשי של אנגליה,³⁰ כבר כתב הרב צבי יהודה קוק³¹ ששימוש באגרת זו לענייננו כאן בארץ ישראל הוא זיוף ומרמה, שכן דברים אלו נאמרו בנוגע לרצון לשחרר לומדי תורה מהצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה, ובוודאי שבנוגע למלחמות שבין הגויים נחשבה מלחמת אברהם בארבעת המלכים למצווה גדולה, אך אינה קשורה כלל להגדרות מלחמת מצווה בתורת ישראל. הדברים פשוטים ואין צורך להאריך בהם.

26. כתב יד קודשו. עיינו עוד בשיחות הרב צבי יהודה, תלמוד תורה, עמ' 111-115 (מהדורת חווה, בית אל), וב'לנתבות ישראל' עמ' קסז (מהדורת מאבני המקום, בית אל), מה שכתב בביאור דברי הרמב"ם.

27. נדרים לב ע"א.

28. סוטה י ע"ב.

29. באסא הייתה זו מלחמת אחים נגד יהודים, ובאברהם הייתה זו מלחמה להצלת לוט, שבוודאי אינו בכלל ישראל.

30. 'אגרות הראי"ה', חלק ג, אגרת תתי, עמוד פח.

31. 'להלכות צבור' עמ' יג.

שאלה: והרי חז"ל לימדונו שבזכות תורתו של דוד היה יואב מנצח במלחמה,³² אם כן תלמידי החכמים תורמים למלחמה באמצעות לימוד תורתם?

תשובה: מכאן ראייה להיפוך, שהרי עד זקנותו נלחם דוד בראש חייליו למרות היותו תלמיד חכם גדול, ורק לאחר האירוע במלחמת פלישתים, כשכבר היה ברור שאין כוחו של דוד במותניו כבעבר, ואבישי בן צרויה הצילו מן הפלישתים, "אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל".³³

ודאי שמי שראוי למלחמה וכוחו במותניו צריך לצאת להילחם, אלא שהזקנים או הצעירים מדיי או אלו שאינם יכולים להילחם ממגוון מסיבות - הם ילמדו תורה, ותורתם תסייע ללוחמים. וכן שמעתי סיפור על כמה מגדולי זקני חכמי ישראל שבשעת מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים הסתגרו בחדרם ולמדו יומם ולילה כמו שלחמו הלוחמים בחזית.

שאלה: אבל שלמה המלך מלמדנו: "אם ד' לא ישמור עיר שווא שקד שומר"³⁴ בסופו של דבר המכריע הוא זכות התורה, שבזכותה ד' ישמור אותנו, ולא מספר החיילים הלוחמים!

תשובה: ב'ספר העיקרים'³⁵ מבאר רבי יוסף אלבו את הפסוק, ואומר כי אם ד' לא ישמור עיר שווא שקד שומר, אבל אם ד' ישמור עיר - יפה שקד שומר, כי הסייעתא דשמיא חלה על גבי השתדלות השומר ולא בלעדיה.³⁶ כלומר אין כוונת הפסוק שלא צריך להתגייס לצה"ל אלא שעם כל המאמץ הצבאי צריך לזכור שבלא סייעתא דשמיא אי-אפשר להצליח. ברור שצריך שיהיו לעם ישראל זכויות כדי שייזכה לנצח במלחמה, אלא שזכויות אלו נובעות מכמה סיבות, כמו למשל ממסירות הנפש של חיילי צה"ל על ארץ ישראל ועל תקומת עם ד' בנחלתו, ובוודאי גם מלומדי התורה. ומכל מקום, בעת מלחמת מצווה

32. סנהדרין מט ע"א.

33. שמואל ב כא יז.

34. תהילים קכז א.

35. מאמר ד פרק ו. רבי יוסף אלבו חי בסוף תקופת הראשונים, וסיכם בספרו את שיטות הראשונים אשר לעיקרי האמונה.

36. עוד עיינו 'דרשות הר"ן' דרוש י; 'עקידת יצחק' שער טז ושער כו; ועוד.

**צריכים להתיישב ביחד
מומחי הביטחון עם מומחי
התורה, ולבחון יחד דרך שיש
בה מענה צודק גם לצורכי
הביטחון וגם לצורכי בניין
התורה בעם ישראל.
כשיש שותפות אמתית
אפשר להגיע להסכמות
ולהבנות. הסכמות כאלו
נוצרות כשיש אמון הדדי
בשותפות וברצון לתרום
ולשאת בעול**

הכול יוצאים ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה,³⁷ ותו לא מידי.

הרי שפשוט שכיום, שזו ודאי מלחמת מצווה, ובוודאי שיש בה 'עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם' - הצלת כלל ישראל מהאויבים הרבים שסביבנו המשחרים לטרף - הרי אין מי שהוא בכלל זרע אברהם יצחק ויעקב שאיננו מחויב בזה, וקל וחומר עובדי ד' השייכים לעבודה זו יותר משאר

העם,³⁸ שהרי השירות הצבאי הוא עבודת קודש עליונה, עד שהיא דוחה אפילו פיקוח נפש של היחידים, כמבואר ב'מנחת חינוך'.³⁹

על רקע חמש ההקדמות הללו ברצוני לגעת בבעיה:

פשוט שכולנו - כולנו ממש, גם תלמידי החכמים שביננו - חייבים לשרת בצבא, גם מצד דרך ארץ שקדמה לתורה ('שוויון בנטל') גם מצד חובה של תורה, חובה קדושה וחשובה, כיוון שהמלחמה כיום היא מלחמת מצווה.

מאידך, פשוט שכיוון שמלחמת מצווה זו נמשכת כבר 65 שנה ויותר, אי-אפשר להשבית את כל המדינה לצורכי הביטחון, ופשוט עוד יותר שאי-אפשר להפסיק את המשך בניין התורה בעם ישראל.

על כן המסקנה הפשוטה היא שצריכים להתיישב ביחד: מומחי הביטחון עם מומחי התורה (ראשי הישיבות והרבנים הראשיים), ולבחון יחד דרך שיש בה מענה צודק גם לצורכי הביטחון וגם לצורכי בניין התורה בעם ישראל.

כאן חשוב לומר אמירה כוללת הנכונה לתחומים רבים: **כשיש שותפות אמתית אפשר להגיע להסכמות ולהבנות המאפשרות גם לקבוצות מיעוט בעם לשמר את מה שיקר וחשוב להם ולפתחו, גם אם השותפים האחרים אינם מבינים תמיד**

37. משנה סוטה פרק ח משנה ז.

38. עיינו 'העמק דבר' שמות יז ט, ד"ה בחר לנו אנשים.

39. מצווה תכה סעיף קטן ג.

את ערכם. אני למשל איני מבין מדוע ספורטאים מצטיינים משוחררים משירות קרבי ומקבלים ג'וב צבאי המאפשר להם להשתחרר לכל אימון או משחק שהם משתתפים בו. לפי הבנתי, אנשים אלו, שהם בעלי כושר גופני מעולה, רצון חזק ומשמעת עצמית - יכולים להיות קצינים מעולים ביחידות מובחרות. אך יש אנשים במדינת ישראל הסבורים ששירותו של כדורגלן מעולה לספורט הישראלי מצדיק שירות צבאי 'לייט'. מנגד, הם לא תמיד מבינים את ערכה של תורה, ואף על פי כן הסכימו להסדר המאפשר לבחורים צעירים לשרת רק 16 חודשים במקום 36 כדי שיוכלו ללמוד תורה.

הסכמות כאלו נוצרות כשיש אמון הדדי בשותפות וברצון לתרום ולשאת בעול. כשאחד משוכנע שהאחר אינו מתחמק מאחריות, ואדרבה - רוצה לשאת בעול ומוכיח את רצונו במגוון מעשים, אלא שלפי הבנתו סדרי העדיפות הלאומית שלו הם אחרים - אפשר להגיע לפתרונות שבהם כולם יכולים לבטא את ייחודיותם.

ואכן כך סיפר רבנו, הרב צבי יהודה קוק זצ"ל, על המפגשים הראשונים של ראשי הישיבות עם ראשי מערכת הביטחון בעניין גיוס בני הישיבות לצה"ל:⁴⁰

אתמול התקיימה פגישה בין ראשי הישיבות ושרי הממשלה, ומאד נהנית. לראשונה נפגשתי אישית עם משה דיין. הוא יצא אלי בסבר פנים יפות ובחיוך על השפתיים, ואני נתתי לו יד באהבה, וציינתי שבעצם אנו ידידים. אכן, נוצרה שם מעין ידידות ביננו...

הרב אברמסקי דיבר ראשון. הוא למדן גדול וגאון. כל ספריו מלאים בהירות ומתיקות של תורה. הוא דיבר על זכות התורה והישיבות. "בזכות התורה היו ניצחונות". זה היה הטון הכללי של כל דבריו. כל זה אמת ויציב. הוא אמר: "אני מבקש" - "אני מבקש לא לנגוע במבצרי התורה. חלילה לנגוע!"

... אחר כך נתנו לי את רשות הדיבור, ואמרתי דברים שהם אצלנו שגרתיים. ראשית כל אמרתי שאני רוצה להעיר ביחס לאווירה הכללית של הפגישה: "אנחנו לא שני צדדים". כאילו הם אנשי הצבא - ה'קוזקים', התקיפים, ואנחנו המבקשים והמתחננים. "קודם כל עלינו לברר ברור יסודי את עצם

40. הדברים נכתבו בידי הרב אבינר מתוך הקלטה, והם מבטאים את הלשון האוטנטית של רבנו כפי שנאמר בשיעור. הדברים מובאים כאן בקיצור, אך המעוניינים יוכלו למצוא אותם במלואם ב'שיחות הרב צבי יהודה'.

אין כאן פטור ואיננו שני צדדים; כולנו יחד, מתוך ידידות ואמון הדדי רוצים לערוב גם לצבא וגם לתורה. צריך שהמדינה תעשה כל שביכולתה לחזק את הישיבות המוכנות לפעול עם הצבא בשותפות ובאחריות הדדית

מציאותנו. אנחנו היושבים פה, איננו שני צדדים. אנחנו כולנו, עבדי ד' וישראל עמו. כל אחד במקצוע שלו. מתוך כך יש לעמוד על האמת, ולהכיר שהישיבות אינן רק מקום לימוד בלבד אלא המשך תורה שבעל פה, והמשך חיוניות נשמת האומה. קיום הישיבות אינו רק עניינם של אנשי מקצוע בלבד. האינטרס שלנו, האינטרס של כולנו, של כלל ישראל הוא תקומת הצבא ותקומת התורה. קיום הישיבות

נוגע לכולנו. זהו דבר יסודי ואלמנטרי. משמרת תקומת הרוח, תקומת תרבות ישראל, האידאל וההכרח לגדל גאונים וצדיקים ואנשי חזון גדולים - הוא דבר חיוני לכל העם. זהו הכרח חיים. זהו אינטרס של כל ישראל. ומתוך כך נמשכת קדושת המשק והנשק של כלל ישראל בכל עוז ובכל אומץ.

יש לי צער על הביטוי שנאמר כאן: "איך אנו פוטרם ומשחררים בחורי ישיבה מצבא"? אנחנו לא פוטרם ולא משחררים, לא פטורים ולא משוחררים. על הטפסים שאני חותם היה תמיד מודפס 'דחייה' (ובזמן האחרון הופיע 'פטור', ושוב חזר הביטוי 'דחייה'). אני מוחה, אני מסתייג ונסלד מהביטוי 'פטור'. אין פטור ואין פטורים, אלא יש מתן אפשרות לגדול בתורה במשך כמה זמן. חיוני הוא שצעירים בעלי שאר רוח יוכלו להתגדל בתורה.

היחס החיובי והנכון של הישיבות למדינה ולצבא הוא עניין חשוב וצורך חיוני... אין להעלות על הדעת סידור עניינים אלה מתוך כפייה. כל סיטונות אסורה. לא ייתכן שכל תלמידי הישיבות ילכו לצבא, וגם לא ייתכן שכולם לא ילכו. אלא יש לערוך בירור אישי על כל אחד ואחד, מתוך גדלות רוחנית ומתוך שייכות הדדית אמתית בין הישיבה לצבא. כל מקרה צריך להתברר ביסודיות ולא מתוך ערבוביה. אנשי הצבא לא יכולים להתערב בעניינים הפנימיים של הישיבות, כמו שראשי הישיבות לא יכולים לקבוע בדברים מיוחדים וספציפיים השייכים לצבא... אבל אם יעלה על הדעת לסדר כפייה סיטונת-כללית, זה יהיה אסון למדינה.

**אחרי שהיטלר החריב את
עולם התורה באירופה,
ואחרי שיהדות המזרח
נאלצה לברוח ממקומה, רוב
עולם התורה שהיה בארצות
ערב חרב. באו החרדים
ובנו עולם תורה לתפארת,
רבבות שוקדי תורה ופלאים
שהנחילו למדנות, עמקנות
וגם תלמוד תורה בהמון.
העם היהודי חייב להם תודה
והכרת טובה, הערצה וכבוד**

כדאי לשים לב להדרכה הנפלאה של הרב צבי יהודה זצ"ל: מחד גיסא הוא דוחה את הסגנון החרדי - אין כאן פטור ואיננו שני צדדים; כולנו יחד, מתוך ידידות ואמון הדדי רוצים לערוב גם לצבא וגם לתורה. כולם מבינים ששניהם חשובים והכרחיים, ושצריך למצוא דרך משותפת. מאידך גיסא הוא מזהירנו שכפייה לא תועיל בעניין זה וכל ניסיון של כפייה יהיה אסון למדינה.

וכך לימדונו חז"ל: יש דרך קצרה שהיא ארוכה ודרך ארוכה שהיא קצרה.⁴¹ דרך קצרה שהיא ארוכה כיצד? כאשר מנסים להוביל דברים בכוח, באמצעות כפייה, מעוררים תגובת נגד ומרחיקים מאוד את הפתרון. דרך ארוכה שהיא קצרה כיצד? כאשר יוצרים תהליכים המובילים לפתרון - אף שאלו תהליכים ארוכי טווח - כיוון שהם מובילים למטרה הם קצרים יותר ממחטפים שייכשלו ויצריכו התחלה מחודשת ממקום רחוק יותר.⁴²

על כן, לדעתי, כמו תמיד, הדבר הראשון שצריך לעשות הוא לחזק את הדרך החיובית. צריך שהמדינה תעשה כל שביכולתה לחזק את הישיבות המוכנות לפעול עם הצבא בשותפות ובאחריות הדדית, גם מבחינה מנהלית - בסדרי הגיוס, וגם מבחינה כלכלית, בשאלות התקצוב. הישיבות הגבוהות הציוניות, ישיבות ההסדר והמכינות הקדם-צבאיות הן התוויית דרך לשיתוף פעולה ראוי מתוך אחריות לצבא ולבניין התורה.

יש כמובן ויכוחים מדי פעם בפעם, ואפילו אי-הסכמות על פרט זה או אחר. לגיטימי, זה קורה גם בתוך המשפחה. העיקר שיש שותפות ואחריות הדדית; אין כאן שני צדדים אלא אחריות משותפת. ככל שמוסדות אלו יצמיחו לנו עוד ועוד לומדי תורה, אוהבי תורה, וגם תלמידי חכמים הלנים בעומקה של הלכה ועם

41. על פי עירובין נג ע"ב.

42. לפעמים קורה שדנים על כל סוגיית הגיוס לצבא מבלי להבחין בין ישיבות ציוניות לבין ישיבות שאינן ציוניות, זוהי טעות טרגית לעניות דעתי.

זה קשורים בלב ונפש לאומה ולצרכיה, תגדל בלא ספק ההשפעה החיובית על תפיסות העולם האחרות. ומה יהיה בינתיים יחסנו לציבור החרדי?

יש לומר דברים ברורים וחדים, וסהדי במרומים שדברי אלו אמת הם: אני מעריך את עולם הישיבות האמתי שהחרדים בנו, ומודה להם מעומק לבי. בכל שנה אני מלמד את התלמידים החדשים הבאים אל בית אולפני כי אחרי שהיטלר החרב את עולם התורה באירופה, ואחרי שיהדות המזרח נאלצה לברוח ממקומה, רוב עולם התורה שהיה בארצות ערב חרב. לפני כ-60 שנה היה מצב התורה בעם ישראל קשה מאוד. כ-80 אחוז מעולם התורה נחרב. זהו אסון לאומי היסטורי; קטסטרופה. באו החרדים ובנו עולם תורה לתפארת, רבנות שוקדי תורה נפלאים שהנחילו למדנות, עמקנות וגם תלמוד תורה בהמון, דף יומי וכיוצא בזה. העם היהודי חייב להם תודה והכרת טובה, הערצה וכבוד. בכל שנה אני מביא את תלמידי בליל שבת אחר חצות לישיבת פוניבז' כדי לראות איך בליל שבת, בחצות הלילה, 150-200 בחורים עדיין לומדים בשקידה עצומה. לבי נשבר כשאני שומע ביטויי שנאה, לשון הרע וגידופים כלפי הציבור החרדי. אנו חייבים לאהבם ולכבדם על כל הטוב הרב שיש בהם.

אבל גם טענה קשה יש לי כלפיהם: בבקשה מכם, אמרו את האמת! אין מבזה, משפיל וגורם חילול השם יותר מלהשתמש בכתרה של תורה לשווא ולשקר.

אינכם יכולים לטעון שאינכם מתגייסים מפני שאתם עסוקים בבניין התורה. אינכם יכולים לטעון שאינכם שולחים את בניכם לצבא מחשש שמא יתקלקלו. למה אתם סבורים שהמדינה צריכה לתת לכם הכול כמו כולם, ואתם אינכם חייבים לה אפילו את החובה המינימלית של תפילה לשלום המדינה?

אינכם יכולים לטעון שאינכם מתגייסים מפני שאתם עסוקים בבניין התורה. אם הייתה זו אמת - מדוע כה רבים הם האנשים שאינם לומדים תורה כלל, או לומדים מעט מאוד, ואינם מתגייסים? מה יגרע מרוב עולם התורה אם יעשו שירות מקוצר של 'הסדר' וישובו ללימודיהם כך שיהיו תלמידי חכמים הנושאים עם חבריהם בעול ביטחונה וקיומה של המדינה? יחידי הסגולה שלא פסיק פיהם מגירסא יומם ולילה - אדרבה, שיישבו וילמדו, ושלא ייגעו בהם. אנו מעריצים אותם ונשמח שימשיכו להאיר את עמוד האש ההולך לפני מחנה ישראל, אבל אתם יודעים את האמת, שיחסית לכלל הציבור

החרדי הם מיעוט קטן. רוב הציבור אינו שייך למדרגה גבוהה זו. לרוב הציבור לא ייגרע מתורתו אם ישרת עמה גם שירות צבאי, קצר או ארוך, כל אחד לפי עניינו.

אינכם יכולים לטעון שאינכם שולחים את בניכם לצבא מחשש שמא יתקלקלו, שהרי הצבא הקים למענכם - ורק למענכם - את הנח"ל החרדי. אבל מתברר שזוהי אחיזת עיניים. הנח"ל החרדי קיים כבר שנים רבות, אבל רוב רובו של הציבור החרדי אינו מגיע אליו. אני מעדיף שלא לפרט, אבל מי שרוצה רשאי לבדוק מיהם המתגייסים אליו... אדרבה, צה"ל עושה דבר שעקרונית אני מתנגד אליו: בונה יחידה סקטוריאלית בעבור הציבור החרדי, רק כדי שלא יוכלו לטעון שאינם מתגייסים כי אינם רוצים שילדיהם יתקלקלו בצבא. אילו באמת זו הייתה הסיבה היה אפשר בקלות לאייש חטיבה שלמה בצעירים חרדים שאינם לומדים בשקידה, שעולם התורה לא יפסיד אם יעשו צבא (מה עוד שיש שם הרבה מאוד פריבילגיות שאין בצבא הגדול, כגון לימודים, קיצור שירות, התחשבות בחתנים וכו'). צה"ל פרס לפנייהם שטיח אדום - זה לא עזר! אפילו גדוד אחד אינם מצליחים לאייש אלא באמצעות תוספת של כיפות סרוגות המעדיפים מסגרת תורנית יותר.

מבחינה אישית אני סבור שאסור להקים יחידות סקטוריאליות. הצבא צריך להיות מעורב, הוא צבא העם. מה שקרה בתש"ח עם הפלוגה הדתית בפלמ"ח והפולמוס שאירע בעקבותיו הוא תמרור אזהרה אדום לנוהל כזה. הרה"ג הרב שלמה גורן זצ"ל התנגד בחריפות ליחידה דתית, וגם בן גוריון דרש לבטל כל מציאות של יחידות סקטוריאליות. אך בשל הרצון העז לעזור לחרדים להשתלב בצבא פתחו את הנח"ל החרדי. אלא שאז יצא המרצע מהשק והתברר שההתנגדות לצבא היא עקרונית ולא נובעת רק מחשש להתקלקלות הבנים.

האמת פשוטה ועגומה: הציבור החרדי ברובו אינו מאמין במדינה ואינו סומך על שיקולי מנהיגיה משום שהם 'אפיקורסים' ואין לסמוך על שיקול דעתם שאינו מכוון על פי התורה. הוא אינו רוצה לשלוח את בניו לסכן את חייהם לפי שיקול דעת של מפקד 'אפיקורוס', ואינם רואים בו בר סמכא להכי. באמת כל זמן שהם חושבים כך - איך אפשר לחייב אותם להתגייס כשאיין להם אמון במפקדים?

בכל הישיבות ובתי הכנסת של הציבור החרדי לא אומרים תפילה לשלום המדינה, וברוב מוחלט של המקומות אפילו לא תפילה לשלום חיילי צה"ל. כלומר, בעולם החרדי המדינה הציונית אינה ראויה אפילו שיתפללו להצלחתה או לשלום חייליה, אף על פי שמקור ההכנסות הגדול ביותר של עולם התורה החרדי הוא כספי מדינת

לא תצטרכו להכניס ציבור שלם, גדול וחשוב, למציאות קשה שבה הוא חי בשקר. הערפל של ההשתמטות במרמה מן הנטל הוא המסתיר את כל היופי והטוב שבחייכם מעיני הצופים, כי הוא גורם לתופעות מכוערות המונעות מאמת חייכם להיראות

ישראל, ולמרות חיילי צה"ל המסכנים את חייהם גם להצלתם ולביטחונם של החרדים במדינה. האמת היא שאפילו בגלות יהודים התפללו לשלום הקיסר ומלכותו, שהרי חסו בצלו, ודווקא כאן במדינת היהודים בארץ ישראל אין עולם התורה החרדי מתפלל לשלום המדינה וחייליה.⁴³

אך אם אינכם מעוניינים בקיומה של מדינה כזו מכיוון שיש בה הרבה 'אפיקורסים' - מאין לכם החוצפה לחשוב שנציג שלכם צריך להיות דווקא יושב ראש ועדת הכספים בכנסת, כלומר האחראי על חלוקת המשאבים במדינה? למה אתם סבורים שהמדינה צריכה לתת לכם הכול כמו כולם, ואתם אינכם חייבים לה אפילו את החובה המינימלית של תפילה לשלום המדינה? שלא לדבר על שוויון בנטל הביטחוני. האם כך מלמדת אותנו התורה?

אומר לכם את דעתי. למה לא תאמרו בפשטות את האמת: 'איננו רוצים שבנינו ילכו לצבא מפני שאיננו מאמינים במדינה ולא בצבאה, איננו סומכים על שיקוליהם של מנהיגי המדינה ולא של מפקדי הצבא, ועל כן איננו מסוגלים להפקיד בידיהם את בנינו'?

למה לא תאמרו ביושר: 'אנו מבקשים שיותן לנו מעמד מיוחד. אנו מבינים שישנן זכויות ממוניות אלו ואחרות השמורות דווקא לאלו הנושאים בעול הביטחון, אלו שנותנים למדינת ישראל שלוש שנים מלאות מחייהם ועוד פסקי זמן רבים בתקופות המילואים, אלו שמוכנים לסכן את חייהם למען המדינה. אנו מוותרים על זכויות אלו. לעת הזאת אנו רוצים להיות חופשיים גם מהחובות וגם מהזכויות'?

אז לא תצטרכו להכניס ציבור שלם, גדול וחשוב, למציאות קשה שבה הוא חי בשקר. לא תצטרכו לרשום בישיבה את מי שבאמת אינו לומד בה; לא תצטרכו ללכת לקב"ן לספר צ'זבטים על בניכם; לא תצטרכו לגרום לעונוי ולמצוקה לרבים,

43. ביקרתי לאחרונה בקהילה בארצות הברית. אמרו שם תפילה לשלום ארצות הברית ונשיאה, וגם תפילה לשלום חיילי ארצות הברית שבאפגניסטן; אבל בבני ברק לא אומרים תפילה לשלום המדינה, וברוב המניינים גם לא תפילה לשלום חיילי צה"ל. היתכן?

שהישיבה היא המפלט היחיד שלהם מהצבא. רבים מדי מכם הולכים לישיבה כדי לא לשרת בצבא, ולא משתחררים מהצבא כדי ללכת לישיבה.

למה לא תלכו בדרך ישרה? גם הישיבות שלכם תפרחנה עוד יותר, כשדווקא הראויים והמתאימים יבואו ללמוד תורה מתוך אהבה ומסירות ולא כדי להימלט מהשירות הצבאי. **כשתעשו כן - אז ייראה כל היופי שבחייכם**, אז יוכלו כולם להעריץ את שקידת התורה המופלאה של אלפים ורבבות מכם; אז תובלט ההסתפקות במועט של רבים מכם שבחרו בה מלכתחילה מפני אהבת התורה שבלבם; **אז יוכלו רבים להתבונן ולראות את הצניעות והטהרה המופלאה שבניתם**; את חיי המשפחה ואת שמחת הילדים; את תלמודי התורה ואהבת החסד, ועוד רבים מפני חייכם יבהיקו ויאירו את מרחב החיים הישראליים. **הערפל של ההשתמטות במרמה מן הנטל הוא המסתיר את כל היופי והטוב שבחייכם מעיני הצופים**, כי הוא גורם לתופעות מכוערות המונעות מאמת חייכם להיראות. אין סיבה שהן תימשכנה אם תבחרו לנהוג בגילוי לב ובישרות.

אני מכבד לומדי תורה ישרים והגונים גם אם אינם מאמינים במדינה ואינם רוצים לשרת בצבאה. אני סבור שהם טועים, ואני גם בטוח שיבוא היום והם יכירו בטעותם. **ומכל מקום אין טעותם מונעת מלכבד את עמלם בתורה**. אני גם משוכנע שאצל רבים מהם דווקא אהבת התורה ויראת ד' שבלבם היא מקור טעותם, וכבר הזכרתי לעיל שזו הייתה גם הסיבה לטעות המרגלים. וכבר כתב רבי הלל

משקלוב בספרו 'קול התור' בשם הגר"א,⁴⁴ **שכאשר יוצאים מהגלות מתגבר כוח הסיטרא אחרא לעכב את הגאולה, ועיקר כוחו הוא להטעות את תופסי התורה שבהם תלויה התקדמות הגאולה, וכל אלו הם שרידים מקליפת המרגלים**, עיינו שם בדבריו החריפים. המצב מצער, אך אור הגאולה יתקנו לאט-לאט.

גם מדינת ישראל אחראית למצב המעוות שנוצר. אי-אפשר להכריח אנשים ללכת

גם מדינת ישראל אחראית למצב המעוות שנוצר. אי-אפשר להכריח אנשים ללכת לצבא בעל כורחם, וכאשר לא נותנים להם מוצא אחר הם נאלצים להשתמש בשקר ובכזב. לא תועיל כפייה, ואף תזיק. עוד יותר תזיק רוח השנאה והניכור

44. 'קול התור', פרק ה, עמ' 64-65.

**האומה צריכה לציין את
הנושאים בעול קיומה ולכבדם
לעומת המשחררים עצמם
מאחריות אליה. אני מתנגד
למה שקרוי 'שירות אזרחי'.
השירות האזרחי יהיה 'כסות
עיניים' לאנשים שאינם
מאמינים במדינה שיוכלו
להרגיש שהם נושאים בעול
ולטעון שיש שוויון בנטל**

לצבא בעל כורחם, וכאשר לא נותנים להם מוצא אחר הם נאלצים להשתמש בשקר ובכזב. נכון שהמציאות מורכבת, וברור שאם השירות הצבאי יהיה תלוי רק בהתנדבות, לא תוכל המדינה להתקיים. גם שאול המלך נאלץ לאיים בסנקציות על מי שלא יתגייס (אבל אלו היו סנקציות כלכליות בלבד...). אף על פי כן אי-אפשר שלא להבדיל בין המנסה

להתחמק מהגיוס בגלל חולשות מוסריות ואגואיזם ובין מי שהשקפת עולמו אינה מאפשרת לו להתגייס. ולהבדיל אלף אלפי הבדלות, זוהי גם הסיבה לפטור מגיוס ערבים ופציפיסטים יהודים.

לכן אני סבור שיש לעמוד על 4 עקרונות חשובים:

א. לא תועיל כפייה, ואף תזיק כנזכר לעיל. עוד יותר תזיק רוח השנאה והניכור, ולא רק בגלל הנוגדנים שהיא מעוררת ובהם מחריפה את הבעיה, אלא גם במובן הרוחני כלפי עצמנו - איך אפשר לשנוא עולם של תורה?

ב. ברור שמי שאינו "נושא בעול עם חברו"⁴⁵ אינו זכאי ליהנות מכל הפירות של עמל חברו. אין לי שום ספק שאדם המשרת שירות צבאי בסדיר ובמילואים זכאי לגמול מהמדינה המבדיל אותו מאדם שאינו משרת בצבא (בגלל אידאולוגיה ולא בגלל בעיות רפואיות). וזה נכון לכל אזרח - חרדי, פציפיסט, ערבי או כיוצא בזה. איך ייעשה הדבר - יחליטו אנשי המקצוע שימצאו את הנתבי הראוי. אך לעניות דעתי מוכרח להיות בידול ברור, ולא רק כדי לעודד אנשים להתגייס (ואני משוכנע שיהיו צעירים רבים שמצב זה אכן יעורר אותם לחשוב פעמיים על עמדתם...) אלא בעיקר מסיבה עקרונית לאומית. האומה צריכה לציין את הנושאים בעול קיומה ולכבדם לעומת המשחררים עצמם מאחריות אליה. אין דבר פשוט מזה!

ג. אני מתנגד למה שקרוי 'שירות אזרחי'. השירות האזרחי יהיה 'כסות עיניים' לאנשים שאינם מאמינים במדינה שיוכלו להרגיש שהם נושאים בעול ולטעון

את עולם התורה בישראל צריך להמשיך ולבנות. ולנסות ליצור מתווה חדש של שקיפות, של יושר ושל הגינות; אז יש סיכוי גם להבנה, להתפשרות ולהסכמים הדדיים

שיש שוויון בנטל. זהו שקר, ואסור לנו לחזק שקרים. אני משוכנע שרוב השירות (למספר כה גדול של אברכים) יהיה בעצם 'עבודות יזומות' או עבודות שהקהילה החרדית הייתה צריכה ממילא לעשות לצרכיה הפנימיים, אלא שמעתה

המדינה היא שתממן צרכים אלו, והנטל על המדינה יגבר. לא תהיה בכך הקלה על הנטל כי אם הכבדה.

ובעיקר לא לשכוח: שירות צבאי מעמיד אדם בפני הצורך לסכן את חייו בשעת הצורך למען המדינה. זה העול הכבד ביותר, ובריחה מאחריות בתחום זה אינה יכולה להיפטר באמצעות יצירת אשליה הנקראת 'שירות אזרחי', שהוא תחליף מלאכותי המעצים את הבעיה ואינו פותר אותה.

ד. את עולם התורה בישראל צריך להמשיך ולבנות. גם אם חלק מעולם התורה הוא חרדי בהשקפתו, אנו חייבים לעודד את הישיבות, לחזקן ולתמוך בהן, כי הן מעמידות התורה בעם ישראל. אלא שברור שצריך לקבוע לכך קריטריונים ברורים ולפקח על ביצועם. בראש ובראשונה צריך שיהיה ברור שהתמיכה היא רק בלומדי תורה אמתיים ההוגים בתורה יומם ולילה בשקידה הראויה.

שאלה: האם לדעתך לפיד וחבריו יסכימו לעקרונות שאתה מתווה כאן?

תשובה: איני מומחה גדול בפוליטיקה, ובוודאי שאיני יכול לדבר בשמם של אחרים, אך בסופו של דבר הדרך המעשית צריכה להיות מעוצבת מתוך דיון ומתוך משא ומתן בין הצדדים. העקרונות חשובים כבסיס לדיון, והעיקרון החשוב ביותר הוא היושר והאמת וממנו נובע האמון ההדדי. אני משוכנע שכל גישתם הפוליטית של לפיד וחבריו היא תוצאה של תקופה ארוכה שבה אנו חיים בשקר; שבה אנו מעלימים עין מרבים המשתחררים מהצבא תחת מסווה של לומדי תורה, וכלומדים הם מקבלים תקציבי עתק - אבל באמת אינם כאלו. זה מקור השנאה והחשדנות ההדדית.

צריך להפסיק מצב זה ולנסות ליצור מתווה חדש של שקיפות, של יושר וש של הגינות; אז יש סיכוי גם להבנה, להתפשרות ולהסכמים הדדיים. כאשר יהיה ברור

ברור שאנו קשורים עמוק הרבה יותר לתרבות ולרוח של עולם התורה החרדי, אלא שיש בינינו פער אידאולוגי עמוק ביחס למדינת ישראל ובעניין חובת האחוה, האהבה ושיתוף הפעולה עם הציבור החילוני. עם הציבור החילוני יש לנו יכוח עמוק ומהותי הרבה יותר. ניתוק העם מעיקרי אמונתו, מתורה ומצוות, הוא סכנה קיומית חמורה ביותר. ועם כל זה - אלו האחים שלנו, אלו הם בני עמנו אשר במסירות נפש ובנחישות הקימו את מדינת ישראל וממשיכים לדאוג לחוסנה ולפיתוחה, הם השותפים שלנו בבניין תקומת העם היהודי בארצו

שבעולם הישיבות אכן יושבים רק לומדי תורה אמתיים שלא פסיק פיהם מגירסא יומם ולילה, ומנגד, החלקים האחרים שבציבור החרדי מוותרים על הזכויות הממוניות שהיו להם בעבר, ובמקומן הם מצטרפים למעגל העבודה, מפרנסים משפחותיהם בכבוד ומחזקים את חסנה הכלכלי של המדינה, והכול ביושר ובכבוד הדדי - אז יהיה אפשר להתחיל לחבר את הלבבות.

אני משוכנע בשכנוע פנימי עמוק שמתווה כזה יעורר בקרב רבים מחשבות חדשות ורצון לבחון מחדש את עמדותיהם. גם אצל החרדים כלפי המדינה וגם אצל לפיד וחבריו כלפי החרדים וכלפי התורה בכלל.

שאלה: האם ברית בנט-לפיד אינה משדרת לציבור הדתי לאומי שאנחנו

בעצם מרגישים קשורים יותר וקרובים יותר לחילונים מלחרדים?

תשובה: ברית בנט-לפיד היא פעולה פוליטית שוודאי שהמעורבים בה יודעים להסביר את ההיגיון הפוליטי שבה, ואינם צריכים לסיוע משכמותי. ברור ששניהם רוצים יחד לשפר את המצב של מדינת ישראל, וזהו דבר חיובי מאוד. מעבר לכך איני חושב שתפקידי לתת 'עצות פוליטיות', אבל אני רוצה לדון בשאלה המהותית:

ברור שאנו קשורים עמוק הרבה יותר לתרבות ולרוח של עולם התורה החרדי. הם הרי אחינו בתורה ובמצוות, אמונתם ודרכי חייהם ברוב התחומים זהה לדרכנו בדיוק. אלא שיש בינינו פער אידאולוגי עמוק ביחס למדינת ישראל ובעניין חובת האחוה, האהבה ושיתוף הפעולה עם הציבור החילוני. החילוק כואב ומקרין על משמעויות רבות בסדרי החיים, אבל בוודאי שהוא פרט לעומת הכלל הגדול של אמונה בד' ובתורתו, אמונה בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה ובחובה ללכת על פיהם.

**צריך לבסס את ההכרה
שהתורה אינה עומדת
בסתירה לחיים, בסתירה
לקבלת אחריות על חיי
מדינה מודרנית. אדרבה,
צריך להוכיח שהתורה
עצמה היא סם החיים
שמעורר גבורה, תושייה,
שמחת חיים וקבלת אחריות
על העם ועל הארץ**

עם הציבור החילוני יש לנו ויכוח עמוק ומהותי הרבה יותר. ניתוק העם מעיקרי אמונתו, מתורה ומצוות, הוא סכנה קיומית חמורה ביותר. מיליוני המתבוללים בעולם הם פרי תפיסת העולם החילונית שפשתה בקרב רבים מבני עמנו, והובילה את חלקם לאבדן מוחלט של הזהות היהודית. ברור שחלק נכבד מבעיות הביטחון ויחסי החוץ, ובוודאי בעיות בתחומי המשפט, החינוך

והתרבות במדינת ישראל, הם תוצאה של התהום האידאולוגית-רוחנית-תרבותית הפעורה בין המאמינים בד' ובתורתו ובין שאינם מאמינים. ועם כל זה – אלו האחים שלנו, אלו הם בני עמנו אשר במסירות נפש ובנחישות הקימו את מדינת ישראל וממשיכים לדאוג לחוסנה ולפיתוחה, הם השותפים שלנו בבניין תקומת העם היהודי בארצו, ואנו מאמינים שמתחת לקליפת בלבול הדעות מסתתרת נשמה יהודית חמה ואוהבת שהיא-היא המהות האמתית, חרף כל מלבושי השווא של דעות כזב. איננו מתעלמים מהנזקים הגדולים ומחורבן הקודש בישראל הנגרמים באמצעות דעות כוזבות אלו, אך אנו מאמינים בכוונותיהם הטובות,⁴⁶ וברור לנו שכפירתם אינה באה מרשעות ומשנאה כי אם משום שלא התבררה להם אמונתנו ברוחב ובגודל דעה שתובע דור זה – על כן הם כופרים בה. לנו יש סבלנות לשאת את ייסורי הרוח עד שיגיעו ימים טובים יותר, ימים של "השכל וידוע אותי",⁴⁷ והם בוודאי יגיעו. ועד אז – להרבות בשני ה'אל'פים, באהבה ובאמונה.

שאלה: מה מקומו ותפקידו של הציבור הדתי לאומי לעת הזאת?

תשובה: הדברים פשוטים וידועים. צריך לבסס את ההכרה שהתורה אינה עומדת בסתירה לחיים, בסתירה לקבלת אחריות על חיי מדינה מודרנית, ובזה לשלול את טענת המרגלים. אדרבה, צריך להוכיח שהתורה עצמה היא סם החיים שמעורר גבורה, תושייה, שמחת חיים וקבלת אחריות על העם ועל הארץ.

46. מובן שבכל מקום יש גם אנשים שאינם ישרים, עם כיפה ובלעדיה, בעלי השקפה מינית או שמאלנית וכד', אך ההבנה היא שמקור תופעת הכפירה מבחינה רחבה אינו ברשעות ובשקר כי אם בחוסר הבנה של יסודות האמונה מפני ההתרשלות מלעסוק בדעת אלוקים, גם בעולם התורה, על כל פנים ברובו.

47. ירמיה ט כג.

אלא שביסוס הכרה זה אינו יכול להיעשות רק באמצעות נאומים, הרצאות וכתובת ספרים וחוברות, אף שגם הם חשובים. **צריך להוכיח תזה זו בחיי המעשה.** צריך להמשיך לבסס ולהרחיב את עולם הישיבות הציוני, **לפתח את הדגם הראוי לגידול תלמידי חכמים אמתיים, גדולים בתורה וביראה, ועם זה קשורים לצבא,** כל אחד לפי מידתו, **ומאירים את נתיבות החיים הציבוריים במדינה.** צריך להמשיך ולבסס **קהילות של אנשי מעשה המעורבים ומקבלים אחריות בכל דבר גדול או קטן במדינה, ואשר עם כל עיסוקם הנמרץ בחיי המעשה מלאים הם באהבת ד' ויראתו והתורה היא נר לרגליהם ואור לנתיבתם.** אין ספק שככל שירבו ויתעצמו תהליכים אלו, יתעוררו מחשבות חדשות גם בקרב החרדים וגם בקרב החילונים.

צריך **להרבות בשני ה'אל'פים,** ה'אל"ף של אהבה וה'אל"ף של אמונה. אהבת הבריות כולן, חרדים או חילונים. לא לתת לביקורת שיש לנו לפגוע באהבה, בסגנון הדיבור ובמחשבת הלב כלפיהם. צריך להאמין בטוב הגנוז בקרבם; צריך להאמין בתרומה הגדולה שאלו גם אלו תורמים לעם ישראל, ולדעת שהתרומה היא העיקר, וממנה נקבע היחס אליהם. מתוך כך תהיה סבלנות וסובלנות גם כלפי מה שצריך עדיין תיקון, ויהיה אפשר גם לומר את הביקורת בקול רם ובבירור, בלי לחשוש שתפגע באהבה או באמונה.

שאלה: האם אינך סבור שאתה מדבר באוטופיה על העתיד הרחוק? המתווה שאתה מדבר עליו אינו פוטר את הבעיה המידית, לצה"ל חסרים אנשים כאן ועכשיו!

מי שעיניים לו רואה את תהליכי העומק בחברה בישראל: העולם החילוני פתוח לתורה ולאמונה הרבה יותר מבעבר, יש לו פחות נוגדנים והרבה יותר סקרנות והתעניינות בתורה. מנגד, העולם החרדי גם הוא מגיע לאט־לאט לתוכנות שאי־אפשר עוד להמשיך ולחיות בגטו, לא מבחינה כלכלית וגם לא מבחינות אחרות

תשובה: ראשית, הגיע הזמן שנדע שבתקופתנו רבת התהפוכות יש בעיות שאין להן פתרון בטווח הקצר. רק תהליכי עומק ארוכי טווח יכולים להתמודד אתם. לדוגמה - יש בנו אנשים הצועקים "שלום עכשיו" כבר 40 שנה, והשלום כל הזמן הולך ומתרחק מאתנו מפני שלאט־לאט מתברר שאין לנו כלל פרטנר שרוצה שלום אלא את חיסולה של מדינת היהודים, ואין עם מי לדבר בכלל. לעומתם, בעלי תפיסת 'קיר

**אסור לפגוע בתהליכים אלו
באמצעות שנאה הדדית
ובעשיית מחטפים או בכפייה
מסוג זה או אחר. צריך לדבר
ובעיקר לתת דוגמה אישית
נכונה. אפשר לחלוק על האחר
אך הביקורת אינה סותרת את
האחוה ואת האהבה. העיקר
הוא לדעת שאנחנו עם אחד,
ושתמיד נישאר מאוחדים**

הברזל' טוענים שלטווח ארוך מדיניות כזאת תיצור תובנות חדשות אצל היריב, ורק אז יוכל להבשיל הזמן לשלום וביטחון. איני נכנס כמובן לסוגיה זו אלא כדי להזכיר לעצמנו שכל תביעה לפתרון מידי עלולה להיות הרסנית, מעוררת אשליות ומרחיקה את הפתרון האמתי.

ולענייננו - מי שעיניים לו רואה את תהליכי העומק בחברה בישראל. העולם

החילוני פתוח לתורה ולאמונה הרבה יותר מבעבר, יש לו פחות נוגדנים והרבה יותר סקרנות והתעניינות בתורה. מנגד, העולם החרדי גם הוא מגיע לאט-לאט לתובנות שאי-אפשר עוד להמשיך ולחיות בגטו, לא מבחינה כלכלית וגם לא מבחינות אחרות. גם שם הסקרנות והרצון לפרוס כנפיים מעוררים תזוזות חשובות. אלו תהליכים חשובים שצריך לשמור עליהם, לחזקם ולעודדם. **אסור לפגוע בתהליכים אלו באמצעות שנאה הדדית ובעשיית מחטפים או בכפייה מסוג זה או אחר. צריך לדבר, לדבר הרבה; לכתוב, לכתוב הרבה; ובעיקר לתת דוגמה אישית נכונה.**

יותר מכל הייתי מבקש שהקורא ישים לב לנקודה העיקרית שבמאמרי - אפשר לבקר ולחלוק על האחר, ואפילו בחריפות, תוך כדי נכונות לגעת בנקודות הכואבות ביותר; אך הביקורת אינה סותרת את האחוה ואת האהבה הנובעות מההכרה שלעולם יהיה הטוב אמתי יותר, משמעותי יותר ומהותי יותר מהרע, והוא העיקר - ועל כן יוצר אהבה למרות כל הביקורת. אמירה זו נכונה כמובן בכל הכיוונים. העיקר הוא לדעת שאנחנו עם אחד, ושתמיד נישאר מאוחדים.

בציפייה לישועה השלמה,

אלי סדן

הצטרף לשיבה לבוגרי צבא בעלי

זה עתה השתחררת ומחפש משמעות?
מעוניין לבנות את עולמך הפנימי?
הצטרף אלינו לבניין
"אנשי אמונה בעולם המעשה"

בבית המדרש:

שיעורי תורה ואמונה, ותוכניות העשרה ייחודיות.
ניתן לשלב לימודי הוראה ולימודים באקדמיה.
מלגה חודשית לנשואים - תנאים טובים למתאימים

לפרטים וקביעת יום היכרות

פנו ליזהר 052-6198874

info@bneidavid.org

www.bneidavid.org

חי רועי

תוכנית

הכשרה למנהיגות
במרחב הציבורי במדינת ישראל
לבוגרי הישיבות והמכינות

ישיבה לבוגרי צבא בני דוד - עלי

בשיתוף עם

אוניברסיטת אריאל
בשומרון

להרשמה לתוכנית

יש להוריד טופס הרשמה מאתר בני דוד עלי:

www.bneidavid.org

ולשלוח בדוא"ל info@bneidavid.org

או במקס' שמספרו 02-9943256

למידע ופרטים: 052-5665618 (חיים)

רח' הארז 9 ע'לי
ד"ג אפרים 44828
פקס' 02-9943256
www.bneidavid.org
info@bneidavid.org

מכינה ישיבתית לצה"ל
ישיבה לבוגרי צבא
ישיבה גבוהה
The Military
Yeshiva Academy
of Israel

